

CERCETĂRI LOGICE II/2

CARTE APĂRUTĂ SUB EGIDA
SOCIETĂȚII ROMÂNE DE FENOMENOLOGIE

Edmund Husserl (1859–1938), fondatorul fenomenologiei, s-a născut la Proßnitz, în Moravia, și a studiat inițial matematica la Leipzig și la Berlin. La Viena a audiat cursurile lui Franz Brentano, sub influența căruia s-a reorientat către studiul filozofiei. A susținut în 1887 lucrarea de titularizare (*Habilitation*) cu titlul *Despre conceptul de număr*, sub coordonarea lui Carl Stumpf. După publicarea primei sale lucrări semnificative, *Filozofia aritmeticii* (1891), Husserl își dedică eforturile elaborării fenomenologiei, o nouă disciplină ce trebuia să îplinească vechiul ideal al filozofiei ca știință riguroasă.

Principalele opere: *Cercetări logice* (1900–1901; trad. rom. *Cercetări logice I*, Humanitas, 2007, și *Cercetări logice II/1*, Humanitas, 2009), *Idei privitoare la o fenomenologie pură și la o filozofie fenomenologică* (1913), *Logica formală și cea transcendentală* (1929), *Meditații carteziene* (1931; trad. rom. Humanitas, 1994), *Criza științelor europene și fenomenologia transcendentală* (1936).

Carte apărută
cu sprijinul Goethe-Institut,
fondat de Ministerul German
al Afacerilor Externe

EDMUND HUSSERL

Cercetări logice II

CERCETĂRI ASUPRA FENOMENOLOGIEI
ȘI TEORIEI CUNOAȘTERII

Partea a doua
Cercetările 3, 4 și 5

Traducere din germană de
CHRISTIAN FERENCZ-FLATZ
și
ION TĂNĂSESCU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Editura mulțumește domnului Walter Biemel,
care a făcut cu puțință apariția acestui volum.

Colecția „Acta Phaenomenologica“ este coordonată de Cristian Ciocan

Coperta colecției: Ioana Dragomirescu Mardare

Redactor: Cristian Ciocan

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Corector: Ioana Vilcu

DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură și Tipografie

Edmund Husserl

*Logische Untersuchungen II: Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie
der Erkenntnis. Bände I und II*

© HUMANITAS, 2012, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HUSSERL, EDMUND

Cercetări logice / Edmund Husserl; trad.: Bogdan Olaru. – București:

Humanitas, 2007 –

vol.

ISBN 978-973-50-1743-9

Vol. 2. Partea 2: Cercetări asupra fenomenologiei și teoriei cunoașterii:

Cercetările 3, 4 și 5 / trad.: Christian Ferencz-Flatz, Ion Tănăsescu. – 2012. –

ISBN 978-973-50-3766-6

I. Ferencz-Flatz, Christian (trad.)

II. Tănăsescu, Ion (trad.)

16

165.62

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

NOTĂ ASUPRA TRADUCERII

Pentru traducerea de față am folosit ediția: Edmund Husserl: *Gesammelte Schriften* Bd. 3, hrsg. von Elisabeth Ströker, Hamburg: Meiner 1992. Ediția de referință este a doua, cea revăzută de Husserl, reeditările semnalând de obicei diferențele dintre prima ediție, notată cu A, și a doua, notată cu B. Trimiterile la *Husserliana* sunt notate cu H. Notele lui Edmund Husserl se recunosc după semnul: *, iar cele ale traducătorilor sunt indicate cu ^a, ^b, ...; când între cele două ediții există diferențe substanțiale, acest lucru este indicat prin ⁰, în timp ce diferențele punctuale sunt indicate prin ¹, ², ... În text, între semnele «și» sunt marcate pasajele care diferă între ediția A și ediția B; adaosurile traducătorilor sunt indicate între semnele <>.

Traducerea celei de-a treia și a patra *Cercetări* a fost realizată de Christian Ferencz-Flatz. Traducerea celei de-a cincea *Cercetări* a fost realizată de Ion Tănăsescu.

Cercetarea a treia

DESPRE TEORIA PĂRȚII
ȘI A ÎNTREGULUI

[H 226]

[A 222]

[B 225]

Introducere

Întrucât distincția dintre conținuturile „*abstracte*” și cele „*concrete*”, care se dovedește a fi identică cu distincția lui Stumpf dintre conținuturile *neautonome* și cele *autonome*, are o importanță deosebită pentru orice cercetare fenomenologică, considerăm că este necesar să o supunem din capul locului unei analize temeinice. În cadrul *Cercetării* precedente¹ am amintit deja de faptul că distincția respectivă [– ce apare în primă instanță în domeniul psihologiei descriptive a datelor sensibile –] poate fi privită drept un caz particular al unei distincții de ordin mai general. Ca atare, ea nu se mai rezumă doar la sfera simplor conținuturi de conștiință, ci ajunge să desemneze o diferență, extrem de importantă din punct de vedere teoretic, privitoare la domeniul *obiectelor în genere*. Prin urmare, din punctul de vedere al locului ei sistematic, distincția amintită ține de [teoria pură (apriorică) a obiectelor ca atare]², în cuprinsul căreia sunt tratate [toate ideile din subordinea categoriei „obiect”, precum: întreg și parte, substrat și calitate, individ și specie (*Spezies*), gen și specie (*Art*), relație și totalitate (*Kollektion*), unitate, număr

¹ [Pp. 218 și urm.]

² În A nu este scris cursiv.

cardinal (*Anzahl*), șir, număr ordinal, mărime ș.a.m.d., dar și adevărurile apriorice | privitoare la aceste idei^{1,2}

[H 228] | Nici de data aceasta însă, cercetarea noastră nu își poate permite să se lase determinată de ordinea sistematică a chestiunilor avute în vedere. Căci, de bună seamă, nu putem lăsa neverificate concepte dificile – cu care operăm în cadrul cercetărilor noastre dedicate elucidării cunoașterii și pe care le folosim, pentru a spune astfel, drept ustensile în cuprinsul lor –, așteptând pur și simplu să le vină rândul pentru a fi tratate în cadrul contextului sistematic de care aparțin în cadrul domeniului logic. În fond, noi nu elaborăm aici o prezentare sistematică a logicii, ci o | încercare de clarificare a ei din punctul de vedere al unei critici a cunoașterii, pregătind totodată terenul pentru orice prezentare viitoare de acest tip.

[A 223]

Încercarea noastră de a sonda temeuriile mai profunde ale distincției dintre conținuturile autonome și cele neautonome ne duce într-un mod atât de nemijlocit la întrebările fundamentale privitoare la teoria pură a întregului și a părții¹ (teorie ce ține ca atare de sfera unei ontologii formale)¹, încât nu putem cu nici un chip să sărim peste tratarea în amănunt a tuturor acestor întrebări.

¹ A: ¹raporturile dintre întreg și parte, substrat și calitate, dintre părțile și calitățile coordonate, și altele similare¹.

² ¹*Cf.* cu privire la aceste „categorii formale ale obiectului ca atare” și la adevărurile de esență formal-ontologice care țin de ele, considerațiile expuse în capitolul final din *Prolegomene* (I, §§ 67 și urm., pp. 244–246 [trad. rom., pp. 340–344]).¹

*Distincția dintre obiectele autonome
și cele neautonome*

*§ 1. Obiecte compuse și simple; obiecte formate
din componente (gegliedert) și obiecte lipsite
de componente*

Întrucât, în ceea ce privește principala ei temă, cercetarea de față are drept obiect *raporturile de parte* (*Teilverhältnisse*), așadar tipurile de raporturi ce sunt specifice părților ca atare, vom începe cu câteva considerații generale dedicate acestor raporturi.

Obiectele se pot afla, unele față de altele, în raporturi de tipul celui dintre *întreg și părțile* sale, dar, de asemenea, în raporturi de tipul celui dintre diferitele părți, coordonate între ele, ale unui întreg. Cele două raporturi amintite reprezintă tipuri de raport ce își au fundamentul în chip *a priori* în însăși ideea de obiect ca atare. Orice obiect constituie o parte reală sau posibilă a unui întreg; cu alte cuvinte, există mereu un întreg, de ordin real sau posibil, care să îl cuprindă. Pe de altă parte, nu orice obiect trebuie să aibă părți, și, astfel, obținem | distincția de ordin ideal [B 227] dintre obiectele *simple* și cele *compuse*.

Termenii de *compus* și *simple* sunt, așadar, definiți prin intermediul determinărilor: „a avea părți” și „a nu avea părți”. Termenii respectivi pot însă să fie înțeleși și într-un

al doilea sens, într-o câtva, poate, mai firesc. Potrivit acestui sens, caracterul compus (*Zusammengesetztheit*) ne trimite, așa cum sugerează și etimologia cuvântului, la o multitudine de părți disjuncte ale unui întreg; pe cale de consecință, ar trebui să numim *simpliciter* ceea ce nu se lasă

[A 224] „descompus“ într-o multitudine | de părți, așadar un obiect în cadrul căruia nu putem distinge nici măcar două părți «*disjuncte*»¹. «În cadrul unității unui obiect ce ne apare în chip sensibil, regăsim, de pildă, nuanța sa specifică de roșu drept moment al său și, de asemenea, momentul generic (*Gattungsmoment*) culoare. Însă, de bună seamă,

[H 230] culoarea și nuanța anume | de roșu nu sunt momente disjuncte ale obiectului respectiv. În schimb, sunt disjuncte între ele nuanța anume de roșu și suprafața extinsă (*Ausdehnung*) pe care o acoperă, întrucât cele două nu au, potrivit *conținutului* lor, nimic în comun. Putem spune, într-un sens cât se poate de larg, că cele două momente sunt legate sau conexe între ele, iar *raportul de partiție* de ordin general (*allgemeines Teilungsverhältnis*) cu care avem de-a face aici, și anume raportul dintre părțile disjuncte ale unui întreg, poate fi numit *conexiune*. În primă instanță, atunci când vorbim despre asemenea părți conexe, putem fi înclinați să le numim *componente* (*Glieder*) ale conexiunii respective, însă, dat fiind sensul atât de vast al ideii de „componentă a unui întreg“, ar trebui să concepem culoarea și forma spațială ale unui obiect extins și colorat drept componente conexe în cadrul unității sale. Unei asemenea formulări i se împotrivesc uzul limbii. Căci, în cadrul unui atare întreg, componentele

¹ În A nu este scris cursiv.

amintite sunt relativ „*neautonome*“ unele față de celelalte, ele fiind atât de intim unite între ele, încât vom fi nevoiți să vorbim chiar de o „*întrepătrundere*“ a lor. Cu totul altfel stau lucrurile în cazul unui *întreg* care este în sine *împărțit în fragmente* sau care *poate fi fragmentat*; doar aici putem vorbi în chip firesc despre componente (*Glieder*), respectiv de o compunere sau descompunere (*Zergliederung*) a lor. În cazul acesta, părțile nu sunt doar disjuncte între ele, ci ele sunt relativ „autonome“ unele față de celelalte; ele au caracterul unor „*bucăți*“ sau „*fragmente*“ (*Stücke*) legate sau conexate (*verknüpft*) între ele.

Vedem așadar, chiar de la debutul considerațiilor noastre asupra raporturilor de parte, că raporturile respective stau sub semnul anumitor *forme* | ce prezintă diferențe caracteristice între ele. Astfel, putem de pe acum să intuim faptul că aceste forme depind tocmai de distincția cardinală pe care o urmărim în cadrul secțiunii de față, și anume aceea dintre obiectualitățile autonome și cel neautonome¹. [B 228]

¹ A: «Pentru a diferenția lucrurile ceva mai bine, am putea să vorbim aici mai degrabă despre obiectele *cu părți componente* și despre cele *lipsite de asemenea părți*, în locul obiectelor simple și compuse. Acest tip anume de diferență dintre obiecte simple și compuse se referă la un raport de parte care, deși este mai puțin general, este totuși de ordin elementar; este vorba de raportul dintre *întregul unei conexiuni și partea componentă* (*Glied*) a unei conexiuni. Prin „*întreg al unei conexiuni*“, sau pe scurt prin *conexiune*, înțelegem așadar un întreg ce posedă mai multe părți disjuncte. Acestea se numesc componente (*Glieder*). În sensul larg al distincției amintite, culoarea și forma spațială ale unui obiect extins colorat ar trebui înțelese drept componente conexate în unitatea obiectului respectiv. Într-un sens mai restrâns, vorbim de componente în cazul unor părți disjuncte, ce sunt „autonome“ în

[H 231] § 2. *Introducerea distincției dintre obiectele
(conținuturile) autonome și cele neautonome*

[A 225] Înțelegem aici conceptul de *parte* în cel mai *larg* sens cu putință; ca atare, el denumește tot ceea ce ce poate fi distins¹ „în cadrul”¹¹ unui | obiect sau, formulat în termeni obiectivi, tot ceea ce este „prezent” în cuprinsul său. Cu alte cuvinte: tot ceea ce „conține” un obiect în sens real (*real*)¹ – sau, mai precis, tot ceea ce el conține „în mod real” (*reel*), adică tot ceea ce se regăsește în chip efectiv (*wirklich*) în alcătuirea lui –¹ reprezintă o parte a sa; vorbim aici despre un obiect luat în și pentru sine, făcând așadar abstracție de toate ansamblurile în cuprinsul cărora el este la rândul său întrețesut. Ca atare, orice predicat

relația lor unele cu altele; altfel spus, în cazul „fragmentelor” sau „bucăților” (*Stücke*) disjuncte ale unui întreg. Ne vom ocupa, în cele ce urmează, într-un chip mai amănunțit de fixarea tuturor acestor concepte.

De faptul că cele două perechi de concepte trebuie într-adevăr distinse între ele ne poate convinge raportul dintre momentele intuitive ce corespund raportului dintre gen și specie, în sens aristotelic, adică raportul de parte „logic”, în terminologia lui Brentano. O culoare anume, aparținând celei mai de jos, adică celei mai concrete, specii, este simplă (nearticulată) într-un anumit sens, și compusă în celălalt: dacă facem abstracție de întinderea sa spațială, acest roșu de aici nu poate fi descompus în părți disjuncte, însă, cu toate acestea, el conține părți. În cadrul ideii abstracte *roșu* se găsește momentul *culoare*, însă ceea ce completează ideea de *culoare*, pentru ca ea să devină *roșu*, nu este un nou moment, distinct de primul și conexat cu el. Dimpotrivă, *culoarea* devine *roșu* prin „specificare”, iar *roșul* este o culoare, cu toate că nu se identifică cu *culoarea*.¹

¹ În A nu este scris cursiv.

„real“ (*real*), de ordin ne-relativ, al unui obiect ne trimite la o parte a obiectului respectiv ce constituie subiectul predicăției avute în vedere. Astfel se întâmplă, de pildă, în cazul predicatelor *roșu* sau *rotund*, nu însă și în cel al predicatelor *existent* sau *ceva*. De asemenea, orice formă conexională (*Verknüpfungsform*) ʀ „reală“ (în sensul de mai sus)¹¹ trebuie concepută ca o parte ce este proprie întregului avut în vedere, precum, de pildă, în cazul momentului *configurație spațială*.

În vorbirea uzuală, termenul de „parte“ nu este, desigur, folosit într-o accepțiune atât de largă. Dacă încercăm să precizăm care anume sunt îngrădirile în virtutea cărora conceptul uzual de „parte“ diferă de al nostru, vom ajunge la distincția fundamentală pe care noi am numit-o „distincția dintre *părțile autonome* și *cele neautonome*“. De regulă, cei care vorbesc în sens uzual despre părți ca atare au în vedere *părțile autonome* (pe care noi le desemnăm prin termenul de *bucăți* sau *fragmente* [*Stücke*]). Întrucât orice parte poate deveni obiectul unei reprezentări ce îl vizează – el putând, astfel, să fie desemnat el însuși drept obiect ʀ (conținut)¹² – distincția amintită mai sus, privitoare la părți, ne trimite la o distincție mai largă, privitoare la obiecte (conținuturi) în genere. Termenul de *obiect* trebuie înțeles aici ʀ în cel mai larg sens cu putință¹³.

| Firește că, atunci când auzim vorbindu-se despre [H 232]
„obiecte“ în cadrul vorbirii uzuale ne gândim în chip involuntar, exact ca și în cazul părților, la obiecte | autonome. [B 229]

¹ A: ʀ reală¹.

² A: ʀ (sau conținut)¹.

³ A: ʀ într-un sens suficient de larg¹.

În această privință, termenul de „conținut“ se dovedește mai puțin limitat, căci, de regulă, se vorbește la fel de uzual și despre conținuturi abstracte. În schimb, ideea de conținut se referă, de regulă, doar la sfera psihologică și, deși cercetarea întreprinsă de noi cu privire la distincția amintită debutează într-adevăr cu considerații privitoare la domeniul psihologic, în cuprinsul cercetării noastre nu ne vom rezuma nicidecum la acest domeniu¹.

[A 226] | Distincția dintre conținuturile autonome și cele neautonome s-a ivit¹, din punct de vedere istoric,¹ pentru întâia oară în domeniul psihologiei, sau, mai precis, în acela al fenomenologiei² experienței interne. Raportându-se în chip polemic la Locke, Berkeley³ afirma că noi avem capacitatea de a ne prezentifica (*vergegenwärtigen*) obiectele individuale percepute în chip anterior, și, de asemenea, de a le compune sau de a le diviza în imaginație. Noi putem, astfel, să ne reprezentăm un om cu două capete, sau partea superioară a unui om îmbinată cu partea inferioară a unui cal, sau de asemenea părți distincte, precum un cap, un nas sau o ureche, luate numai pentru sine. În schimb, ne este imposibil să formăm o „idee abstractă“, precum „ideea“ mișcării separată de cea a unui corp aflat în mișcare. Prin intermediul abstragerii (*abstrahieren*) în sens lockean, adică al separării, nu putem să obținem decât

¹ În perimetrul cercetării de față nu riscăm nicidecum să cădem în confuzia dintre „conținutul reprezentat“ înțeles în sensul unui obiect reprezentat oarecare (adică, în sfera psihologiei: orice dat psihologic) și „conținutul reprezentat“ în sensul a „ce anume“ este reprezentat din punctul de vedere al semnificației.

² A: fenomenologiei pure¹.

³ *Principles*, Introducere, § 10.

un anumit gen de „părți ale unui întreg reprezentat“, și anume părți care, deși sunt legate în chip factic de alte părți, pot să existe în mod real și fără ele. În schimb, dat fiind că pentru Berkeley *esse* este totuna cu *percipi*, o atare imposibilitate a existenței nu este nimic altceva decât o imposibilitate a reprezentării. De asemenea, trebuie să remarcăm că^r, pentru el,¹ obiectele percepției sunt tocmai ideile, așadar conținuturile de conștiință înțelese în sensul unor conținuturi trăite în mod real (*reel*).

|| În cele din urmă, făcând o ajustare terminologică [H 233]
ușor de înțeles, putem să rezumăm intenția esențială a [B 230]
distincției berkeleyene prin următoarele cuvinte:¹

Conținuturile ce sunt reprezentate împreună (respectiv conținuturile ce apar împreună în conștiință) se împart, din punctul de vedere al apartenenței lor reciproce, în două mari clase: conținuturile autonome și cele neautonome². Avem de-a face cu conținuturi autonome atunci când elementele unui complex de ordinul reprezentării (așadar ale unui complex de conținuturi) *pot, potrivit naturii lor, să fie reprezentate separat*; atunci când acest lucru nu se întâmplă, ne confruntăm cu conținuturi neautonome.

¹ Preluat aproape literal după C. Stumpf, *Über den psychologischen Ursprung der Raumvorstellung / Despre originea psihologică a reprezentării spațiale*, 1873, p. 109.

² Stumpf folosea^r mai demult¹ expresia de „conținut-partă“^r; mai nou, el preferă expresia de „moment atributiv“^{r*}.

* A:^r care însă nu poate nicidecum să fie păstrat cu un atare înțeles¹.

[A 227] § 3. *Imposibilitatea de a separa
conținuturile neautonome*

Pentru a caracteriza mai îndeaproape această posibilitate, proprie conținuturilor, de a fi separate – respectiv imposibilitatea corespunzătoare ei –, ar trebui să facem câteva precizări, plecând de la observațiile foarte subtile ale lui Stumpf, care nu s-au bucurat nicidecum de atenția pe care o meritau¹.

Există *anumite* conținuturi cu privire la care avem evidența faptului că modificarea sau suprimarea a cel puțin unuia dintre conținuturile ce sunt date împreună cu ele (fără însă a fi cuprinse în cadrul lor) ar face ca ele însele să fie, la rândul lor, modificate sau supimate. În schimb, în privința *altor* conținuturi, evidența respectivă ne lipsește; ideea că ele însele ar rămâne neatinsă, în ciuda modificării sau suprimării arbitrare a tuturor conținuturilor ce coexistă alături de ele, nu conține nimic de ordinul imposibilului. Conținuturile de primul fel nu pot fi concepute *decât ca părți* ale unui întreg mai cuprinzător, în timp ce cele din urmă ne par a fi posibile chiar și în condițiile în care, cu excepția lor, nu ar mai exista nimic altceva, așadar nici un alt conținut împreună cu care ele să poată forma un întreg.

[H 234] || Orice lucru (*Ding*) care ne apare și orice fragment
[B 231] al său pot fi reprezentate în mod separat, în sensul precizat mai sus. Ne putem reprezenta în chip separat, sau „luat

¹ Recurg în expunerile ce urmează la lucrarea mea, *Über abstrakte und konkrete Inhalte / Despre conținuturile abstracte și cele concrete* (nr. 1 al *Psychologische Studien zur elementaren Logik, Philosophische Monatshefte*, 1894, vol. XXX).

numai în sine“, capul unui cal; cu alte cuvinte, îl putem reține în fantezie, în timp ce modificăm sau facem să dispară toate celelalte părți ale calului și întreața sa împrejurime dată nouă în cadrul intuiției. ¹ Dacă privim mai îndeaproape, lucrul care ne apare, respectiv fragmentul său – adică, în cazul nostru, apariția sensibilă (*das sinnlich Erscheinende*) înțeleasă ca atare (figura spațială ce ne apare odată cu calitățile ei sensibile) nu va rămâne niciodată absolut identică în privința conținutului (*Gehalt*) ei descriptiv. În schimb, în cuprinsul (*Inhalt*) unei asemenea „apariții“ nu se găsește în mod cert nimic care să reclame cu evidență o dependență funcțională a modificărilor sale de cele ale altor „apariții“ ce coexistă împreună cu ea. Putem spune că acest lucru este valabil atât în cazul „aparițiilor“ înțelese în sensul obiectelor care ne apar ca atare, cât și în cazul „aparițiilor“ concepute în sensul *trăirilor* în cuprinsul cărora ne apar respectivele lucruri de ordin fenomenal, precum și, în fine, în cazul diferitelor complexe de senzații pe care le „apercepem“, în cadrul trăirilor respective, într-o manieră obiectuală. Exemple bune în acest sens ne oferă aparițiile sunetelor și ale formațiunilor sonore, ale mirosurilor, precum și multe alte trăiri pe care ni le putem cu ușurință închipui ca fiind desprinse de orice raportare la o existență de ordin reic (*dingliches Dasein*)¹¹.

¹ A: ¹ Privită mai îndeaproape, apariția reținută nu va rămâne niciodată absolut identică potrivit conținutului ei descriptiv; însă, în orice caz, este limpede că în conținutul apariției respective nu se găsește nimic care să reclame cu evidență drept necesară o dependență funcțională a modificărilor ei de acelea ale aparițiilor ce coexistă împreună cu ea. Putem spune că acest lucru este valabil atât cu privire la obiectele de ordin reic care ne apar (*erscheinende*

§ 4. Analize de exemple după Stumpf

Să luăm acum câteva exemple de conținuturi ce nu pot fi separate. Drept exemplu ne poate servi raportul dintre *calitatea vizuală* și *extensie*, sau raportul dintre cele două, pe de o parte, și figura spațială care le delimitează, pe de altă parte. Într-o anumită privință, este cert că momentele amintite pot fi variate în chip *independent* unele față de altele. Extensia poate rămâne neschimbată, în timp ce culoarea se schimbă după plac, și invers, culoarea poate rămâne aceeași, în timp ce extensia și figura spațială se pot schimba după plac. În schimb, dacă ne uităm mai cu atenție, observăm că această variabilitate independentă nu privește decât diferitele *specificări* (*Arten*) ale momentelor respective, în cadrul genului lor. În timp ce momentul culoare rămâne neschimbat cu privire la specia (*Spezies*)

[B 232] sa de culoare, | extensia și forma se pot schimba oricât, din punctul de vedere al speciei lor, și invers. Aceeași calitate (din punctul de vedere al speciei ei) și aceeași adumbrire (*Abschattung*) a calității pot fi „extinse“ sau „întinse“ asupra oricărei *extensii*, și invers, una și aceeași extensie poate fi „acoperită“ cu orice calitate. Chiar și așa însă, rămâne 1 un spațiu de joc considerabil¹ pentru diferite dependențe de ordin funcțional între modificările momen-

dingliche Objekte), cât și cu privire la aparițiile trăite (*erlebte Erscheinungen*), precum și cu privire la complexe de senzații interpretate într-o manieră obiectuală în cadrul celor din urmă. Exemple

[A 228] bune | în acest sens ne oferă aparițiile de ordinul sunetelor și al formațiunilor sonore, mirosurile și multe alte trăiri subiective, pe care ni le putem cu ușurință închipui ca fiind desprinse de orice raportare la o existență de tipul lucrurilor¹.

¹ A: 11oc¹.

telor amintite; după cum suntem nevoiți să remarcăm, momentele respective nu se rezumă nicidecum la ceea ce concepem în chip ideal, prin intermediul speciilor, cu privire la ele. Bunăoară, momentul culoare, înțeles drept conținut-parte nemijlocit al ʀobiectualității concrete date în intuiție¹, nu este același în cazul a două intuiții concrete doar pentru că ele au aceeași calitate, adică aceeași diferență ultimă a genului culoare. Îi datorăm lui Stumpf următoarea observație importantă: „*Calitatea participă, într-un anumit sens, la schimbările extensiei*. La nivelul limbii, exprimăm acest lucru spunând despre o culoare că ea «scade» și «se diminuează» până dispăre cu totul. Creșterea și diminuarea denumesc schimbări de ordin cantitativ.“

„Într-adevăr, calitatea este afectată și ea odată cu schimbarea extensiei, deși modul ei propriu de a se schimba este independent de aceasta. Căci ea nu devine astfel mai puțin roșie sau verde; ea însăși nu are grade, ci doar specii (*Arten*), nu poate | să crească sau să se diminueze în ea [A 229] însăși, ci doar să se modifice. În schimb, dacă o păstrăm neschimbată, potrivit acestui mod specific al ei, de pildă dacă o menținem ca «verde», ea este totuși afectată, la rândul ei, de schimbarea cantitativă. O atare schimbare nu ține doar de o expresie improprie a limbii sau de o transpunere înșelătoare a termenilor, iar de acest lucru ne poate convinge cu ușurință împrejurarea că ea se *diminuează până la a dispărea*, fiind în cele din urmă *redușă la valoarea zero, prin simpla schimbare a cantității*.“²

| Ne însușim și noi această observație. Trebuie doar [H 236] să precizăm că, de fapt, nu calitatea este cea propriu-zis

¹ A: ʀintuiției concrete¹.

² *Op. cit.*, p. 112.

afectată, ci momentul de ordin nemijlocit care îi corespunde în cadrul intuiției. Calitatea însăși trebuie, pesemne, să fie privită drept un conținut abstract (*Abstraktum*) de gradul doi, precum forma spațială, mărimea și extensia. [B 233] În schimb, | tocmai din pricina legității pe care o discutăm aici, noi nu putem să numim momentul respectiv decât cu ajutorul unor concepte determinate prin prisma genurilor corespunzătoare, adică prin intermediul calității și al extensiei. Aspectul care diferențiază culoarea, în așa fel încât ea să devină momentul calitativ din fața noastră, nu mai poate fi circumscris la rândul său prin intermediul genului „culoare“, motiv pentru care numim pe bună dreptate calitatea respectivă, de pildă nuanța anume de roșu din fața noastră, drept diferența *ultimă* din cuprinsul genului amintit. La fel, forma spațială anume <a unui obiect>reprezintă diferența ultimă a genului „formă spațială“, chiar dacă respectivul moment nemijlocit din cuprinsul intuiției poate fi diferențiat mai departe. În schimb, îmbinarea dintre aceste diferențe ultime, din cuprinsul genurilor „formă spațială“ și „culoare“, determină pe deplin momentele amintite, determinând totodată în chip legic ce anume poate, de la caz la caz, să rămână neschimbat sau să se schimbe. Dependența dintre momentele nemijlocite ne trimite așadar la un anumit raport legic dintre ele, care este determinat în chip pur prin prisma genurilor abstracte imediat supraordonate momentelor respective.

Stumpf adaugă, de asemenea, următoarele considerații, foarte prețioase pentru noi¹: „De aici (adică din dependența funcțională, descrisă mai sus, a momentelor *calitate*

¹*Op. cit.*, p. 113.

și *întindere*, n. Husserl) | rezultă că cele două sunt *inseparabile potrivit naturii lor, formând*, într-un anumit sens, un *conținut întreg*, în raport cu care ele nu sunt decât conținuturi-parte. Dacă cele două nu ar fi nimic altceva decât componentele (*Glieder*) unei însumări, ne-am putea eventual închipui – vorbind la modul absolut – că, atunci când este eliminat momentul «extensie», este în mod necesar eliminat și momentul «calitate» (în sensul că cele două nu pot exista independent una față de cealaltă); în schimb, ar fi de neconceput ca, datorită simplei diminuări până la dispariție a cantității, să se diminueze și să dispară astfel, prin simpla ei diminuare, și calitatea. [...] În orice caz, cele două momente nu pot fi conținuturi autonome și *nu pot, potrivit propriei lor naturi, să existe în reprezentare în chip separat și independent unul față de celălalt.*“ [A 230]

Observații asemănătoare am putea face și cu privire la raportul dintre intensitate și calitate. Calitatea unui sunet nu este | indiferentă față de | intensitatea sa; ea nu îi este străină, cum am putea spune. Nu putem să menținem intensitatea așa cum este, în chip separat, și să modificăm după plac calitatea sau chiar să o anulăm. Odată cu suprimarea calității este în chip inevitabil suprimată și intensitatea, și invers, odată cu suprimarea intensității este suprimată și calitatea. Acesta nu este «în chip evident»¹ un simplu fapt «de ordin empiric», ci o necesitate «apriorică»¹, ce își are temeiul în domeniul esenței pure¹. În privința felului în care cele două momente amintite reacționează la modificări, apar de asemenea analogii față de primul caz, discutat mai sus: noi resimțim diminuarea

[B 234]
[H 237]

¹ A: «evidentă».

continuă a intensității către limita zero, la rândul ei, drept o diminuare a impresiei calitative, deși calitatea rămâne neschimbată ca atare (din punctul de vedere al speciei).

Noi exemple ne oferă de asemenea, din belșug, *momentele de unitate* (*Einheitsmomente*) ale conținuturilor intuitive; este vorba despre acele momente care – clădite fiind pe baza diferitelor elemente ce pot fi distinse la nivel primar – constituie chiar *conexiunea acestor elemente*, grație căreia ele formează *un întreg de ordin intuitiv-sensibil*. De bună seamă, elementele respective pot fi de același tip sau de tip diferit. Având în vedere aceste momente de unitate, noi dobândim primele și cele mai restrânse concepte de întreg, conexiune etc., iar apoi conceptele ce disting diferitele genuri și specii de întreg, date în cadrul sensibilității externe sau interne.

[A 231] Firește că momentele de unitate amintite nu sunt nimic altceva decât conținuturile pe care von Ehrenfels la numește „calități formale“ (*Gestaltqualitäten*), cărora eu | însumi le-am spus momente „figurale“, iar von Meinong „conținuturi fundate“¹. În completarea acestor termeni era însă nevoie și de distincția dintre „momentele de unitate“ *fenomenologice*, pe de o parte, – care conferă unitate ¹trăirilor² ¹însele¹ sau părților lor ¹(adică datelor fenomenologice de ordin real [*reel*])¹–, și „momentele de

¹ Cf. Ehrenfels, *Über Gestaltqualitäten / Despre calitățile formale*, în *Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie*, 1890; Husserl, *Philosophie der Arithmetik / Filosofia aritmeticii*, 1891, în special capitolul XI; Meinong, *Beiträge zur Theorie der psychischen Analyse / Contribuții la teoria analizei psihice*, în *Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane*, VI, 1893.¹

² A: ¹trăirilor psihice¹.

unitate“ *obiective*, pe de altă parte, – care țin de obiectele «*intenționale*»¹ și în genere de obiectele «*transcendente*» în raport cu sfera trăirilor², precum și de părțile lor. – Expresia *moment de unitate*, pe care mi-a | propus-o³ la un moment [B 235] dat¹ Riehl, oferă, datorită inteligibilității | ei nemijlocite, [H 238] avantaje atât de evidente, încât ar fi de dorit ca ea să devină unanim acceptată.

§ 5. *Determinarea obiectivă
a conceptului de inseparabilitate*

În timp ce Stumpf întreprinde considerații precum cele de mai sus cu scopul de a *demonstra* inseparabilitatea reciprocă a extensiei și a calității, și, prin urmare, autonomia lor, noi vom căuta, dimpotrivă, să profităm de pe urma considerațiilor respective pentru a *defini* inseparabilitatea și neautonomia, respectiv separabilitatea și autonomia care le corespund. Instrumentele necesare în acest scop ni le oferă Stumpf însuși, în ultimul pasaj al citatului de mai sus³. Ce anume înseamnă, mai precis, faptul că noi putem să ne reprezentăm un conținut „în chip separat“, adică „luat numai în sine“? Din punctul de vedere al sferei fenomenologice, așadar al sferei conținuturilor trăite în chip real, înseamnă oare acest lucru că un atare conținut poate fi desprins din orice contopire a sa cu alte conținuturi coexistente și că el poate, în cele din urmă, să fie rupt chiar și din cuprinsul unității conștiinței? Firește că nu. În *acest* sens, toate conținuturile sunt inseparabile. «Același

¹ În A nu este scris cursiv.

² A: «ne-psihice».

³ Vezi cuvintele subliniate de noi.

Cuprins

<i>Notă asupra traducerii</i>	5
Cercetarea a treia DESPRE TEORIA PĂRȚII ȘI A ÎNTREGULUI	7
INTRODUCERE	9
CAPITOLUL I: <i>Distincția dintre obiectele autonome și cele neautonome</i>	11
§ 1. Obiecte compuse și simple; obiecte formate din componente și obiecte lipsite de componente	11
§ 2. Introducerea distincției dintre obiectele (conținuturile) autonome și cele neautonome	14
§ 3. Imposibilitatea de a separa conținuturile neautonome	18
§ 4. Analize de exemple după Stumpf	20
§ 5. Determinarea obiectivă a conceptului de inseparabilitate	25
§ 6. Continuare. Considerații pornind de la critica unei determinări uzuale	29
§ 7. Relieful mai precisă a determinării noastre, prin introducerea conceptelor de lege pură și gen pur.	32
§ 7a. Ideile autonome și cele neautonome	37
§ 8. Delimitarea distincției dintre conținuturile autonome și cele neautonome de aceea dintre conținuturile care se profilează în chip intuitiv și cele contopite în cadrul unui întreg	37

§ 9. Continuare. Trimitere la sfera mai largă de fenomene ale contopirii	42
§ 10. Varietatea legilor ce țin de diferitele tipuri de neautonomie.	49
§ 11. Diferența dintre aceste legi „materiale“ și cele „formale“ sau „analitice“	53
§ 12. Determinări fundamentale cu privire la propozițiile analitice și la cele sintetice.	58
§ 13. Autonomia și neautonomia relativă.	62
<i>CAPITOLUL II: Idei cu privire la o teorie privitoare</i>	
<i>la formele pure de întreg și parte</i>	<i>72</i>
§ 14. Conceptul de fundare și teoremele ce țin de el .	72
§ 15. Trecere la cercetarea raporturilor de parte mai importante	76
§ 16. Fundarea reciprocă și cea unilaterală, fundarea mijlocită și cea nemijlocită	77
§ 17. Determinarea exactă a conceptelor de fragment, moment, parte fizică, instanță abstractă și instanță concretă	80
§ 18. Distincția dintre părțile mijlocite și cele nemijlocite ale unui întreg	83
§ 19. Un nou sens al acestei distincții: părțile mai aproprite și cele mai îndepărtate ale întregului. . .	84
§ 20. Părți relativ mai apropiate și mai îndepărtate unele față de altele.	90
§ 21. Determinarea exactă a conceptelor pregnante de întreg și parte, precum și a tipurilor lor fundamentale, prin prisma conceptului de fundare.	93
§ 22. Forme de unitate și întreguri de ordin sensibil . .	96
§ 23. Forme de unitate și tipuri de întreg de ordin categorial.	105
§ 24. Tipurile formale pure de întreg și parte. Postulatul unei teorii apriorice	109
§ 25. Adăugiri cu privire la fragmentarea întregului prin fragmentarea momentelor sale	115

Cercetarea a patra

DISTINCȚIA DINTRE SEMNIFICAȚIILE

AUTONOME ȘI CELE NEAUTONOME.

IDEEA UNEI GRAMATICI PURE 125

INTRODUCERE 127

§ 1. Semnificații simple și compuse 131

§ 2. Este caracterul compus al semnificațiilor
o simplă oglindire a caracterului compus
al obiectelor lor? 132

§ 3. Semnificații compuse și trăiri de semnificație
compuse. Semnificații implicite. 134

§ 4. Problema semnificației pe care o au componentele
„sincategorematic“ ale expresiilor complexe . . . 143

§ 5. Semnificații autonome
și semnificații neautonome.
Neautonomia părților sensibile ale cuvântului
și neautonomia părților sale expresive 149

§ 6. Confrontarea distincției noastre cu alte distincții.
Expresii neînchise, expresii prescurtate anormal
și expresii lacunare. 154

§ 7. Interpretarea semnificațiilor neautonome drept
conținuturi fundate. 157

§ 8. Dificultăți ale acestei concepții. a) Rezidă oare
neautonomia semnificației doar în neautonomia
obiectului semnat? 161

§ 9. b) Înțelegerea expresiilor sincategorematic
scoase din context 163

§ 10. Legități apriorice în compunerea
semnificațiilor 167

§ 11. Obiecții. Modificări ale semnificațiilor ce
își au rădăcina în însăși esența expresiilor,
respectiv a semnificațiilor puse în joc 175

§ 12. Nonsens și lipsă de sens. 182

§ 13. Legile privind compunerea semnificațiilor
și teoria formelor propriie unei gramatici
a logicii pure 186

§ 14. Legile privind evitarea „lipsei de sens“ și cele privind evitarea „nonsensului“. Ideea unei gramatici a logicii pure	195
Observații	205
Cercetarea a cincea	
DESPRE TRĂIRILE INTENȚIONALE	
ȘI „CONȚINUTURILE“ LOR	211
INTRODUCERE	213
CAPITOLUL I: <i>Conștiința ca totalitate fenomenologică</i>	
<i>a eului și conștiința ca percepție internă</i>	217
§ 1. Plurivocitatea termenului „conștiință“	217
§ 2. Primul sens: conștiința ca unitate real-fenomenologică a trăirilor eului. Conceptul de trăire	219
§ 3. Conceptul fenomenologic și conceptul popular de trăire	226
§ 4. Relația dintre conținutul trăit și conștiința care îl trăiește nu este un tip aparte de relație, distinct din punct de vedere fenomenologic . . .	228
§ 5. Cel de-al doilea sens: conștiința „internă“ înțeleasă ca percepție internă	231
§ 6. Originea primului concept de conștiință în cel de al doilea	234
§ 7. Delimitarea reciprocă dintre psihologie și știința naturii	238
§ 8. Eul pur și conștiința	241
CAPITOLUL II: <i>Conștiința ca trăire intențională</i>	
§ 9. Semnificația delimitării brentaniene a „fenomenelor psihice“	248
§ 10. Caracteristica descriptivă a actelor ca trăiri „intenționale“	251
§ 11. Respingerea interpretărilor greșite sugerate de terminologia folosită: a) obiectul „mental“ sau „imantent“	258

§ 12. Actul și relația conștiinței sau a eului cu un obiect	266
§ 13. Fixarea terminologiei noastre	269
§ 14. Îndoiele cu privire la ipoteza actelor în calitate de clasă de trăiri fundamentată descriptiv	272
§ 15. Întrebarea dacă trăirile unuia și aceluiași gen fenomenologic (și îndeosebi ale genului „trăire afectivă“) pot să fie parțial acte, parțial non-acte	284
§ 16. Distanța dintre conținutul descriptiv și cel intențional	299
§ 17. Conținutul intențional în sensul obiectului intențional.	304
§ 18. Acte simple și compuse, acte care fundează și acte fundate.	307
§ 19. Funcția atenției în actele complexe. Exemplul relației fenomenologice dintre formațiunea sonoră și sens	311
§ 20. Deosebirea dintre calitatea și materia actului.	320
§ 21. Esența intențională și esența de semnificare.	327
Anexă la paragrafele 11 și 20: Contribuție la critica „teoriei imaginii“ și a teoriei obiectelor „imaneente“ actelor	334

CAPITOLUL III: *Materia actului și reprezentarea*

<i>aflată la baza ei</i>	343
§ 22. Problema raportului dintre materia și calitatea actului	343
§ 23. Conceperea materiei ca un act care fundează, ca „simplă reprezentare“	345
§ 24. Dificultăți. Problema diferențierii genurilor calității	351
§ 25. Analiza mai exactă a celor două posibilități de soluționare	355
§ 26. Examinarea și respingerea concepției propuse	360
§ 27. Mărturia intuiției directe. Reprezentare perceptivă și percepție	362

§ 28. Examinare specială a stării de lucruri în cazul judecății	371
§ 29. Continuare. „Acceptarea“ sau „asentimentul“ față de simpla reprezentare a stării de fapt	374
Adaos.	381
§ 30. Conceperea înțelegerii identice a cuvântului și a propoziției ca „simplă reprezentare“	382
§ 31. O ultimă obiecție contra concepției noastre. Simple reprezentări și materii izolate.	386
 CAPITOLUL IV: <i>Studiu asupra reprezentărilor care fundează cu referire specială la teoria judecății</i>	
§ 32. Dublul sens al cuvântului „reprezentare“ și pretinsa evidență a propoziției referitoare la fundarea oricărui act printr-un act de reprezentare.	390
§ 33. Restituirea propoziției pe baza unui nou concept de reprezentare. Numire și enunțare	393
§ 34. Dificultăți. Conceptul de nume. Numele poziționale și cele nepoziționale.	399
§ 35. Poziție nominală și judecată. Întrebarea dacă judecățile pot deveni în genere părți ale actelor nominale.	405
§ 36. Continuare. Întrebarea dacă enunțurile pot funcționa ca nume complete.	413
 CAPITOLUL V: <i>Alte contribuții la teoria judecății. „Reprezentarea“ ca gen unitar din punct de vedere calitativ al actelor nominale și propoziționale</i>	
§ 37. Scopul cercetării care urmează. Conceptul actului obiectivant	422
§ 38. Diferențierea calitativă și materială a actelor obiectivante.	426
§ 39. Reprezentarea în sensul actului obiectivant și modificarea ei calitativă	434
§ 40. Continuare. Modificare calitativă și modificare imaginativă.	440

§ 41. O nouă interpretare a propoziției referitoare la reprezentare ca fundament al tuturor actelor. Actul obiectivant ca purtător primar al materiei . . .	448
§ 42. Dezvoltări suplimentare. Teze fundamentale referitoare la actele complexe.	450
§ 43. Privire retrospectivă asupra interpretării anterioare a propoziției examinate.	454
Capitolul VI: <i>Sinteza celor mai importante echivocuri ale termenilor „reprezentare“ și „conținut“</i>	457
§ 44. „Reprezentare“	457
§ 45. „Conținut al reprezentării“	467
Notă	468